

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

SOCIÁLNÍ POLITIKA JAKO NÁSTROJ MOCI

Vedoucí práce: Mgr. Jana Šimečková
Autor práce: Martin Záhořík
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Ročník: třetí
Forma studia: prezenční

2009

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

14. června 2009

vlastnoruční podpis studentky – studenta

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Janě Šimečkové
za metodické vedení práce. Dále děkuji Bc. Lucii Lindmajerové za podporu a
cenné připomínky.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 SOCIÁLNÍ STÁT.....	8
1.1 Vymezení sociálního státu (welfare state)	8
1.2 Vznik a vývoj sociálního státu	9
1.3 Kritika a krize sociálního státu	10
2 POLITIKA A SOCIÁLNÍ POLITIKA.....	13
2.1 Role státu v sociální politice	14
2.2 Sociálně politické doktríny	15
2.3 Principy sociální politiky	17
2.4 Funkce sociální politiky	20
3 MOC.....	23
3.1 Moc a politické strany	24
4 POLITICKÉ STRANY.....	26
4.1 Vývoj českého stranického systému	27
4.2 Současné parlamentní strany v ČR	29
4.3 Představení jednotlivých parlamentních stran	29
5 DEMOKRACIE.....	32
5.1 Vznik a vývoj demokracie	32
5.2 Současná demokracie	34
ZÁVĚR.....	36

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	37
SEZNAM PŘÍLOH.....	41
Příloha I	42
Abstrakt	43
Abstract	44

ÚVOD

Sociální systémy většiny států Evropy se v současné době nachází buď v období krátce před reformou, během reformy nebo v nich výjimečně reforma již proběhla. Je zřejmé, že „klasickým“, tedy dlouhá léta používaným modelům systému „dochází dech“. Původní předpoklady pro správné fungování sociálního státu v intencích nastaveného systému postupně pomíjí. Skálopevné pilíře pružného trhu práce, částečně živého lokálním protekcionalismem a soudržností rodiny jako relativně snadno definovatelné a uchopitelné základní jednotky společnosti, jsou z velké části minulostí.

Mnoho států tak stojí před základní otázkou, kam by se sociální systém měl ubírat a za jakých podmínek. Odpovědí je mnoho a dá se říci, že Česká republika stojí teprve na počátku změn těchto procesů. Německý sociolog Claus Offe vtipně vyjádřil fungování sociálních států v tržním hospodářství ve svém známém bonmotu: „Kapitalismus nemůže fungovat ani se sociálním státem ani bez něho“.

Tak jako malé dítě mnohdy prochází různými nemocemi, než se z něj stane silný dospělý jedinec, stejně tak i mladá porevoluční tržní ekonomika a demokratické uspořádání politiky v České republice procházely náročnými obdobími. Ať to byla „divoká“ privatizace v 90. letech, praktická ztráta kontrolní funkce opozice v období tzv. Opoziční smlouvy v letech 1998 až 2002 nebo tvrdá konfrontační předvolební kampaň, takřkajíc na hraně politické morálky a korektnosti v roce 2006 při parlamentních a v roce 2008 při komunálních volbách. To vše, ať už morální vyspělost celé společnosti nebo „jen“ morální kredit osob činných ve věcech veřejných (usuzuji na vzájemnou interakci), vytváří předpoklady a zároveň i limity k samotným změnám.

V prvním století našeho letopočtu vyřkl Decimus Junius Juvenalis známé „panem et circenses“. Tento princip existoval již před vznikem Římské říše, rodil

se ruku v ruce s vývojem samotné společnosti. Pokud byl tento nástroj úspěšně užíván v antickém Římě, ve společnosti přísně hierarchické a ze současného pohledu totalitní, jak velká moc se zrodila při vzniku institucionalizovaného, státem řízeného sociálního systému v societě demokratické. To, co dříve společnost vynucovala pomocí nepokojů či protestů, se stalo standardní součástí moderních sociálních států.

1. Sociální stát

Česká postkomunistická společnost vykazuje do značné míry specifické znaky chování. Po čtyřiceti letech totalitního komunistického režimu velká část z odborného jazyka sociální politiky, potažmo politiky samotné pozbyla svého původního významu a byla vytvořena nová „ideologicky korektnější“ terminologie nebo jen význam konkrétních slov. Není proto vůbec jednoduché definovat dva základní pojmy sociální stát a sociální politika.

1.1. Vymezení sociálního státu (welfare state)

Většina současných států světa používá nějaký ekvivalent pojmu sociální stát, respektive welfare state. Význam tohoto pojmu se ovšem v různých státech a kulturách velmi liší. Například ve Spojených státech amerických je zúžen a vyjadřuje skoro výlučně dávky sociální pomoci. Ve Velké Británii označuje welfare state celou oblast sociálních opatření, včetně zdravotnictví, sociálního pojištění a sociálních služeb. Nejširší pojetí sociálního státu (welfare state) je užíváno v Holandsku, Německu a Španělsku, zde dokonce zahrnuje regulaci ekonomiky státem.¹

Pojem welfare se překládá velmi obtížně, představuje v zásadě blahobyt nebo materiální a sociální podmínky pro blahobyt. V kontextu sociální politiky pojem welfare vyjadřuje stav slušného žití. Čeština si spontánně nevytvořila svůj vlastní neologismus (resp. sousloví), kterým by vystihovala welfare state na základě potřeby pojmenovat tento reálný sociální fenomén. V České republice je možné setkat se s řadou používaných pojmů, například: stát blahobytu, stát sociálních služeb, sociální stát, asistenční stát, stát sociálního zabezpečení a další.²

1 Srov. Smutek, M. *Sociální politika – základní teoretická východiska a pojmosloví*. Dostupné na: <http://www.kspsp.info/sylaby/05-06/Smutek_doplnkovy_studijni_material.doc>.

2 Tamtéž.

1.2. Vznik a vývoj sociálního státu

Koncept sociálního státu se objevuje již v 8. století v dynastii Abbásovců v oblasti jihozápadní Asie . Systémy sociální péče a důchodového zabezpečení byly uvedeny od počátku islámského práva pod pojmem „Zakat“ (dávat almužnu), od doby chalífa (titul užívaný nástupci proroka Mohameda) .Al-Mansura byl Zakat jeden z pěti pilířů islámu . Daně (včetně „Zakat“) shromážděné ve státní pokladně islámské vlády byly používány na pomoc potřebným, lidem chudým, lidem pokročilého věku, sirotkům, vdovám a lidem různým způsobem postiženým.

Moderní sociální stát vznikl na základě pozvolných procesů na přelomu 19. a 20. století v období industrializace. Jedním z těchto procesů byla snaha o vypracování zákonného rámce úrazového a nemocenského pojištění, pojištění pro případ trvalého zdravotního postižení a důchodového pojištění ve stáří, ve sjednoceném Německu, pod vedením prvního kancléře Otta von Bismarcka. Mimo Německý systém povinného pojištění je nutné zmínit nepříspěvkový systém starobních důchodů v Dánsku, Austrálii a na Novém Zélandu nebo také povinné pojištění v nezaměstnanosti v Británii ve 30. letech 20. století.³

Období po druhé světové válce především 50. a 60. léta lze označit za „renesanci sociálních států“, dochází k velkému hospodářskému růstu, nízká nezaměstnanost a pružný pracovní trh dovolil rozšíření sociálních služeb a dávek. Velmi dobrým příkladem může být „hospodářský zázrak“ německého kancléře Ludwiga Erharda .⁴

Optimistická 60. léta vystřídal v 70. letech do té doby neznámý jev, stagflace (kombinace vysoké inflace a stagnace ekonomiky). Spouštěčím mechanismem bylo prudké zdražení ropy v roce 1973, kdy poprvé OPEC výrazně snížil těžbu

3 Srov. Wikipedia, *Welfare state*, Dostupné na: <http://en.wikipedia.org/wiki/Welfare_state>.

4 Srov. Wikipedia, *Ludwig Erhard*, Dostupné na: <http://en.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Erhard>.

ropy a způsobil ve světě tzv. ropnou krizi (nebo také „ropný šok“). To se samozřejmě podepsalo i na stavu sociálních systémů mnoha států světa. Svou roli sehrávají i společenské změny, emancipace žen a změna rodinného uspořádání, ekologické, proti diskriminační a mírové iniciativy, v neposlední řadě samotná globalizace. Je nesporné, že moderní sociální stát čelí od poloviny 70. let vážným potížím. Není jednoduché odpovědět, co je příčinou krize sociálního státu. Někteří spatřují jádro věci v problémech s ekonomicky pojímanou efektivitou, jiní v krizi morálky a smyslu pro veřejné blaho, další obracejí pozornost ke změnám v politické podpoře a ještě další vysvětlují krizi sociálního státu poukazem na proměny v povaze práce a rodinného života.⁵

1.3. Kritika a krize sociálního státu

Dá se říci, že kritické hlasy zaznívají od samého počátku vzniku sociálního státu. Dělo se a děje se tak napříč politickým spektrem, od liberálních politiků, ekonomů a zastánců doktríny Laissez-faire, jako je například Milton Friedman. Příklad konzervativní politiky může být již několikrát zmiňovaný Ludwig Erhard, který spatřoval v „kolektivní všeobecné odpovědnosti“ sociálního státu největší nebezpečí pro tržní hospodářství. Až k levicové kritice považující sociální stát jen za nástroj vládnoucí třídy. Mírnější kritiku vyjádřil sociolog Jürgen Habermas, který vidí v demokratickém sociálním státě zinscenování pozdně kapitalistické společnosti ke „zpacifikování třídních konfliktů“. Pod „omítkou“ se avšak podle jeho slov skrývají autoritativní struktury, které považují občany za nedospělé a znemožňují jejich emancipaci.⁶

Sociální stát, který vznikl v evropských podmínkách od konce druhé světové války může dnes po více jak půl století působit strnule a těžkopádně.

5 Srov. Konopásek, Z. *Estetika sociálního státu: O krizi reprezentace (nejen) v sociálním zabezpečení* Praha: GplusG, 1998, s. 126.

6 Srov. Wikipedia, *Wohlfahrtsstaat*, Dostupné na: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Wohlfahrtsstaat>>.

I přes pochybnosti, zda sociální systém je stále schopný operativně reagovat na současné společenské změny, se společnost sociálního státu, navyklá na profit z jeho služeb, nehodlá vzdát.

Tento rozpor lze vysvětlit tím, že jednak dochází k již uvedeným výrazným společenským změnám (globalizace trhu a stárnutím populace) a zároveň čelíme tzv. krizím sociálního státu.

V současné době je možné rozlišit tři různé typy krizí sociálního státu.⁷

- **krize finanční (rozpočtová)** – nástup krize sociálního státu je možné datovat do období tzv. ropného šoku (1973). Reakce jednotlivých vlád na tuto událost byla velmi rozdílná. V některých státech docházelo ke zvyšování výdajů sociálního státu, v jiných naopak ke snižování. Nesoulad mezi příjmy a výdaji v „sociální sféře“ byl relativně malý oproti výraznému zaostávání ekonomického růstu. Ani mírný nárůst sociálních výdajů, a to i přes úsporná opatření, nepřestavoval významná ohrožení sociálního státu.
- **krize legitimacy** - jako závažnější ohrožení sociálního státu je podle některých autorů nízká podpora cílů sociálního zabezpečení ze strany veřejnosti. Lidé se chtějí stále více podílet pouze na tom, co považují za spravedlivé a co pro ně má zřejmý přínos.⁸
„Doba zkrátka přestává být nakloněna zabezpečování rovnosti. Spíš je oceňováno zabezpečování konkrétních, již jednou dosažených pravidelných příjmů“.⁹

7 Konopásek, Z. *Estetika sociálního státu: O krizi reprezentace (nejen) v sociálním zabezpečení* Praha: GplusG, 1998, s. 128.

8 Srov. Tamtéž. s. 128.

9 Tamtéž. s. 128.

- **krize efektivity (institucionální)** – instituce zajišťující redistribuci prostředků neodpovídají současným požadavkům, jsou zastarale a neefektivní. Jsou poptávány řešení a programy, které jsou takřkajíc „blíže lidem“, a které zohledňují aktuální situaci konkrétních lidí. Lidé tak odmítají všeobecná opatření přicházející od nemoderních institucí neschopných reflektovat reálné situace postmoderního života.¹⁰

¹⁰ Konopásek, Z. *Estetika sociálního státu: O krizi reprezentace (nejen) v sociálním zabezpečení*. Praha : GplusG, 1998, s. 129.

2. Politika a sociální politika

„Došel jsem k závěru, že politika je příliš vážná věc, než aby mohla být přenechána politikům.“

Charles de Gaulle (prezident Francouzské republiky)

Politiku lze obecně chápat jako specifickou společenskou činnost, která se projevu především souborem různých opatření, ale také jako konkrétní jednání subjektů na různých úrovních, kterými je ovlivňována společenská realita.¹¹

Vymezit pojem sociální politika je není jednoduchý úkol, již pro různý výklad slova „sociální“. Například Ottův slovník naučný pojímá sociální politiku jako praktickou snahu o co nejideálnější uspořádání společnosti.¹²

Je nutné rozlišovat sociální politiku jako praktickou aktivitu, která formuje vztah jedinců a sociální podmínek jejich života, a sociální politiku jako vědní obor. Sociální politika jako vědní disciplína je především analýzou tvorby a realizace skutečností politického významu, které se dotýkají vztahů občanů a sociálních podmínek jejich života.¹³

Důležitou otázkou je, kdo je objektem a kdo subjektem sociální politiky? „Subjekty jsou ti, kdo mají zájem, vůli, schopnost, předpoklad, možnosti a prostředky k určité sociální činnosti či chování a kdo takové činnosti a chování může iniciovat a naplňovat.“¹⁴

Mezi hlavní subjekty sociální politiky můžeme zařadit stát a jeho orgány, zaměstnavatele a firmy, různé firemní orgány (odborné, profesní komory), regiony a obce, občanské iniciativy, církve a v neposlední řadě samotní občané a rodiny.

11 Srov. Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 22.

12 Srov. Ottům naučný slovník nové doby. Dostupné na: <<http://www.cojeco.cz>>.

13 Srov. Potůček, M. *Sociální politika*. Praha : Slon, 1995, s. 33

14 Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 48.

Naopak objekty sociální politiky tvoří ti, kterým jsou opatření sociální politiky určena. Mohou to být jednotlivci i skupiny, podle účelu různých opatření jsou rozděleni například podle pohlaví, věku, vzdělání, příjmů atd.

Opatření mohou směřovat do různých oblastí k ochraně a rozvoji materiálního zajištění obyvatelstva a rovného přístupu k příležitostem, a v oblastech mezd, zdraví, bydlení, vzdělání a v mnoha dalších oblastech.¹⁵

2.1. Role státu v sociální politice

Stát jako takový má v sociální politice velmi důležitou pozici, důvodem je: „...že stát je ze společnosti vyčleněná instituce, která slouží k zabezpečení určitého společenského řádu a v rámci toho i k zabezpečení fungování určitého sociálního systému.“¹⁶ Stát v tomto případě plní funkci právní, politické a sociální instituce.

Role státu v dnešní době je jednak vymezování právního rámce a vymáhání dodržování stanovených pravidel, zároveň se přímo podílí na sociálně politických opatřeních například v podobě vyplácení dávek.¹⁷

„Nezbytnost účasti státu v sociální politice v moderní době vyplývá především z těchto skutečností:

- Pro většinu obyvatel je pracovní příjem podstatnou existenční základnou. Ta může být ohrožena vznikem přechodné nebo trvalé neschopnosti pracovat, např. v případě ztráty příjmů vzniklých v důsledku nemoci, nezaměstnanosti, invalidity, stáří apod. V takovém případě vždy nastupuje stát, a to především vytvářením podmínek (mechanizmů), které umožňují občanům, aby v případě ztráty pracovních příjmů, se zajistili buď sami,

15 Srov. Tamtéž. s. 38 – 39.

16 Tamtéž s. 71.

17 Srov. Tamtéž. s. 72 - 74.

nebo ve spolupráci se státem a zabezpečili si tak přijatelný životní standard.

- Mnozí obyvatelé nejsou buď vůbec, nebo jen v omezené míře schopni zabezpečit svoji existenci pracovními příjmy. Jde např. O osoby duševně nebo tělesně postižené, dlouhodobě těžce nemocné, občany trpící sociální izolací apod. V tomto případě je to opět stát, resp. Jeho opatření, kdo poskytuje určité garance přijatelných životních podmínek.
- Samy státy se v současné době prezentují určitými humanistickými ideály. Mají zájem na omezování a odstraňování nežádoucích nerovností ve společnosti a přísluší jim také značná odpovědnost za vytváření předpokladů pro zdravý dlouhodobý rozvoj a prosperitu společnosti. Rovněž z tohoto titulu stát přijímá určitá opatření (např. Pokud jde o zdravotní péči, rozvoj vzdělávání řešení chudoby aj.)¹⁸

2.2. Sociálně politické doktríny

Sociální politika směřuje ke změně sociální reality. Zároveň respektuje určité základní principy, které je možné nazvat. vedoucí idey. Pro volbu a interpretaci těchto principů má význam obecné filozofické myšlení a sociálně politické doktríny. V evropském regionu jde nejčastěji o liberalizmus, konzervatismus a křesťanské sociální učení a demokratický socializmus.¹⁹

- **Liberalizmus:** Svoboda, odpovědnost, tolerance, sociální spravedlnost a rovnost příležitostí jsou ústředními hodnotami liberalismu. Tyto principy vyžadují důkladnou rovnováhu občanské společnosti, demokratickou vládu, svobodný trh a mezinárodní spolupráci.

Blahobyt každého člověka je závislý především na něm samém, jeho

18 Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 71 - 72.

19 Srov. Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 27.

výkonu, osobním nasazení a ochotě nést rizika. Přerozdělování bohatství a solidarita jsou považovány za opatření vedoucí k regulaci trhu.²⁰

- **Konzervatismus a křesťanské sociální učení:** Konzervatismus je politická a morální ideologie, která věří, že vláda sehrává důležitou roli v podpoře a prosazování tradičních hodnot a chování. To vše je založené na víře, že konzervatismus je prvek udržující lidi ve státě civilizované a mravní.²¹

Křesťanské sociální učení vychází z křesťanské filozofie, podle níž za sociální situace není zodpovědný jen sám jedinec, ale v určité míře i společenský systém, který postavení jedince předurčuje. Uznává osobní svobodu, ale zdůrazňuje, že bez mravního závazku neexistuje a že určitý díl odpovědnosti za sociální situaci ve společnosti padá i na mocné a bohaté. Uznává nerovnost, ale ne každou považuje za žádoucí a spravedlivou.²²

- **Demokratický socialismus:** Je takový stav společnosti, kdy všichni lidé spolupracují pro společné blaho. Tím se snaží demokratický socialismus odlišit od autoritativních systémů, známých jako fašismus, komunismus, nacismus, reálný socialismus, neboť ty se také definovaly jako socialistické.²³

Demokratický socialismus je v protikladu ke konzervativní doktríně. Klade silný důraz na rovnost občanských a sociálních práv a usiluje o důstojné životní podmínky pro všechny jedince. Důležitým rysem

20 Srov. Liberal International, Dostupné na: <<http://www.liberal-international.org>>.

21 Srov. Wikipedia, *Social conservatism*, Dostupné na: <http://en.wikipedia.org/wiki/Social_conservatism>.

22 Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 27.

23 Srov. Reiniš, S.

: *Co je demokratický socialismus, a je vůbec?*

Dostupné na: <http://www.sds.cz/docs/prectete/epubl/sre_cjds.htm>.

demokratického socialismu snaha o přebírání odpovědností jedinců státem a vysoká míra redistribuce bohatství.²⁴

Výše uvedené doktríny předurčují volbu principů a způsoby jejich uplatňování v sociální politice. K základním principům patří: princip sociální spravedlnosti, solidarity, subsidiarity a participace.²⁵

2.3. Principy sociální politiky

Princip sociální spravedlnosti lze považovat za nosný princip sociální politiky. Chápání toho co je spravedlivé a co naopak nespravedlivé je z velké části subjektivní. To, co jeden může vnímat jako spravedlivé, může být pro jiného člověka zcela nespravedlivé. Normativní rozměr sociální spravedlnosti vystavuje tento pojem vlivům rozličných ideologií a politickým zájmům. Na základě těchto faktů není prakticky možné vytvořit nějakou obecně platnou definici sociální spravedlnosti.

Spravedlnost je ovšem možné posuzovat podle určitých konkrétních a objektivních hledisek. Mezi tyto hlediska může patřit například:²⁶

- výkon a zásluhy
- soulad mezi vstupem a výstupem
- rovnost
- rovné příležitosti
- sociální potřebnost²⁷

24 Srov. Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 27 - 29.

25 Srov. Tamtéž. s. 27 - 28.

26 Srov. Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 29 - 30.

27 Tamtéž. s. 30

Za cíl sociální spravedlnosti by se dal použít princip irského filozofa Francise Hutchesona později použitým v systému zvaném utilitarismus: „největšího štěstí pro největší počet“.²⁸

Princip sociální solidarity – německý sociolog Alfred Vierkant definoval solidaritu jako vzájemné porozumění společnosti se silnou vnitřní soudržností.²⁹

Solidarita je rovněž výrazem vzájemné lidské odpovědnosti. Je vedena úsilím o sjednocování zájmů na základě svobodné vůle lidí a jejich ochoty podřídit se zájmům širšího společenství. Sociální solidarita úzce souvisí s utvářením a rozdělováním životních podmínek a prostředků jedinců a sociálních skupin v zájmu naplňování idey sociální spravedlnosti.³⁰

Princip subsidiarity je odvozen z latinského slova "subsidium" a znamená poskytování pomoci. V roce 1931 papež Pius XI. vydává encykliku *Quadragesimo anno* s podnadvpisem o uspořádání společnosti obnově společenského řádu a jeho zdokonalení podle zásad evangelia ke 40. výročí vydání *Rerum novarum*. V tomto dokumentu sociálního učení církve se poprvé objevuje pojem subsidiarita jako společensko-politický koncept, ten je v předmluvě definován následovně: „...stát a společnost musí občanům a malým společenstvím poskytovat podporu a pomoc, ale ponechat jim svobodu. Stát se nemá vměšovat do záležitostí rodinného života, do práva rodičů na výchovu dětí, do politiky, do záležitostí církvi.“³¹

28 Srov. Wikipedia, *Francis Hutcheson*

, Dostupné na: <[http://en.wikipedia.org/wiki/Francis_Hutcheson_\(philosopher\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Francis_Hutcheson_(philosopher))>

29 Srov. Wikipedia, *Solidarität*, Dostupné na: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Solidarit%C3%A4t>>.

30 Srov. Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 32.

31 Sociální encykliky, *Rerum novarum*, Dostupné na:

<http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/RerumNovarum.htm>.

Významný katolický teolog Arno Anzenbacher poskytuje obecnější, ale velmi přesnou definici subsidiarity: Pro nižší společenskou sociální jednotku je třeba zaručit tolik kompetencí, kolik je možné – pro větší sociální jednotku tolik kompetence, kolik je nutné.³²

O principu subsidiarity se dnes v moderních sociálních politikách stále více hovoří, jako o principu spojujícím osobní odpovědnost se solidaritou. Naplňování principu subsidiarity předpokládá jak určitou výchovu obyvatelstva k převzetí vlastní odpovědnosti, tak i prostor pro samostatné, zodpovědné sociální jednání. Stát proto musí stále ověřovat, zda vůbec a jak dalece mohou jednotlivci či skupiny v konkrétních případech reálně svou sebezodpovědnost převzít.³³

Princip participace je postupný, dlouhodobější proces, který lze nazvat jako přechod od člověka jako objektu sociální politiky k člověku plnoprávnému, tedy subjektu. Participace umožňuje jednotlivcům přímý přístup k politickým rozhodnutím a možnost podílet se na společenském životě. Člověk přestává být pasivním příjemcem sociálněpolitických opatření, ale sám se na jejich tvorbě podílí a spolurozhoduje o jejich realizaci. To ovšem předpokládá vysokou míru informovanosti lidí a vědomí jejich práv a odpovědnosti.

V praxi se jedná o možnost podílet se na tom, co bezprostředně ovlivňuje život lidí (např. zdraví, zajištění v nemoci, ve stáří...).

Princip participace je uplatňován v mnoha různých společenských oblastech, přesto svou klíčovou roli sehrává právě v sociální politice. Na podporu a zlepšení výkonu veřejné participace vznikla dokonce mezinárodní organizace nazvána „The International Association for Public Participation“. Ta definovala následujících sedm základních hodnot participace:

1. Veřejná participace je založena na přesvědčení, že ten kdo je ovlivněn rozhodnutím má právo být zapojen do procesu vytváření tohoto rozhodnutí.

32 Anzenbacher, A. *Křesťanská sociální etika: úvod a principy*, Brno : CDK, 2004, s. 216.

33 Srov. Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 35.

2. Veřejná participace zahrnuje příslib, že veřejný příspěvek bude mít vliv na následné rozhodnutí.
3. Veřejná participace podporuje doložitelnost rozhodnutí pomocí rozpoznávání a sdělování potřeb a zájmů všech účastníků včetně těch, kteří dělají rozhodnutí.
4. Veřejná participace vyhledává a napomáhá účasti těm, kteří mohou být rozhodnutím potenciálně ovlivněni nebo se o něj zajímají.
5. Veřejná participace vyhledává vklad od účastníků v návrhu jak se oni účastní.
6. Veřejná participace poskytuje účastníkům účelným způsobem informace, které potřebují k samotnému rozhodnutí .
7. Veřejná participace sděluje účastníkům jak může jejich vklad (do rozhodování) ovlivnit rozhodnutí.³⁴

2.4. Funkce sociální politiky

V současnosti existuje celá řada funkcí sociální politiky. Ty společně působí na společnost jako celek v podobě různých sociálně politických opatření. Zjednoduše můžeme říci, že funkce sociální politiky jsou zároveň i její reálné projevy „*in vivo*“.

Funkce sociální politiky jsou různými způsoby klasifikovány, často se tak liší podle autora, který je uvádí, jsou to obvykle tyto funkce:³⁵

- **Funkce ochranná** je považována za historicky nejstarší. Tato funkce vyplývá z jednak z humanitních snah společnosti, jednak z potřeby chránit člověka, jako pracovní sílu. Ochranná funkce vytváří tradiční a stabilní prvek sociálních politik a je ji třeba neustále posilovat. Podstatou této funkce je snaha o řešení již vzniklých sociálních událostí.³⁶

34 International Association for Public Participation, *Core Values*, Dostupné na: <<http://www.iap2.org/associations/4748/files/CoreValues.pdf>>.

35 Srov. Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 55.

36 Srov. Tamtéž. s. 55 – 56.

- **Funkce redistribuční** se snaží zmírňovat sociální nerovnosti ve společnosti, řeší co, jak, komu, podle jakých kritérií rozdělovat. Hlavním garantem přerozdělování je stát (který vybírá daně a příspěvky do pojišťovacích fondů). Prvotní rozdělení se děje na trhu, sekundární přerozdělení pak představuje sociální politika (daně, přerozdělení prostředků potřebným).

V každé době a státě existuje určitá míra přijatelné nerovnosti, a tedy i míry redistribuce. Redistribuce se vždy pohybuje mezi dvěma mantinely:

1. Příliš vysoká míra přerozdělování oslabuje podněty k práci a podnikání.
2. Příliš nízká míra přerozdělování může oslabit stabilitu a rozvojové možnosti společnosti.³⁷

„K popisu rozdělení důchodů ve společnosti používá ekonomická teorie tzv. důchodovou Lorenzovu křivku, která zachycuje poměrná rozdělení důchodů mezi poměrně rozdělené domácnosti.“³⁸

- **Funkce homogenizační** bývá považována za relativně novou funkci sociální politiky a spočívá ve snaze poskytovat obyvatelstvu stejné šance, ovšem v žádném případě ne nivelizovat životní podmínky. Spočívá tedy v poskytování stejných šancí vzdělávat se, pracovat, pečovat o své zdraví. Snaží se tedy, aby nebyly rozdíly v šancích v přístupu k těmto statkům.³⁹

„Nejzřetelněji se homogenizační funkce projevuje např. sociální pomoci nízkopříjmovým skupinám obyvatelstva, jimž je opatřeními sociální politiky dorovnáván příjem do výše společensky uznaného standardu, čímž jsou vytvářeny předpoklady pro zhruba stejnorodé uspokojování základních životních potřeb, tj. v přibližně stejném rozsahu a míře nebo např. poskytováním pomoci handicapovaným jedincům, příslušníkům etnických menšin apod.“⁴⁰

37 Srov. Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 57 - 58.

38 Tamtéž, s. 58

39 Srov. Tamtéž s. 60.

40 Tamtéž s. 60.

- **Funkce stimulační** se snaží jednak ovlivňovat výkonnost pracovního potenciálu člověka (produktivity), a zároveň tento lidský potenciál kultivovat. Tato funkce významně podporuje všeobecnou hospodářskou prosperitu.⁴¹
 „Svým stimulačním zaměřením, vytvářením záchranných sociálních sítí a garantováním základních sociálních jistot má sociální politika i výrazný stabilizační efekt, neboť tlumí sociální neklid a zabraňuje sociálním erupcím, které jsou zátěží jak pro veškerou hospodářskou činnost, tak pro politickou stabilitu společnosti vůbec.“⁴²
- **Funkce preventivní** má za úkol předcházet nepříznivým sociálním situacím, jako jsou například chudoba a nezaměstnanost. Tato funkce je specifická tím, že nesměruje tak jako předešlé funkce k důsledkům, ale naopak se zaměřuje na příčiny sociálně nepříznivých situací.⁴³
 „Preventivní funkce dnes neobyčejně sílí, protože moderní sociální politika se zdaleka neomezuje jen na pouhou ochranu a pomoc v situacích nouze, ale znamená prakticky rozsáhlou existenční prevenci orientovanou na zvládnání životního stylu. Předpokládá rozsáhlou osvětovou činnost a rozvinutí poradenství všeho druhu.“⁴⁴

41 Srov. Krebs, V. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007, s. 60 - 61.

42 Tamtéž, s. 61.

43 Srov. Tamtéž s. 61.

44 Tamtéž. s. 61

3. Moc

„Svoboda je účast na moci.“

Marcus Tullius Cicero (římský politik)

„Slovo moc je odvozeno z latinského pojmu *potestas* (schopnost), resp. *Potere* (být schopen). Ve starověku měl tento pojem především politický význam a vztahoval se ke zvláštním schopnostem, jež jsou vlastní lidem komunikujícím a jednáním ve shodě.“

Pojem moc můžeme použít nejméně ve dvojitým významu:⁴⁵

1. V kauzativní smyslu, tak jak to definoval Thomas Hobbes, je moc vztah mezi příčinou a účinkem.
2. Zatímco v koerzivním smyslu, podle Maxe Webera, je moc pravděpodobnost, že jeden společenský činitel ve společenském vztahu uplatní svou vůli přes odpor druhých.

Užitím slova moc poukazujeme na určitou míru svobody, kterou vyžadujeme ke svému jednání nebo rozhodování. Svoboda, a to v různé formě neodmyslitelně patří ke každému živému organismu. Je-li svoboda esenciálním prvkem moci, logicky je praxe moci přirozenou součástí lidského života.⁴⁶

Neprávem bývá moc často ztotožňována s jejím zneužitím, to způsobilo negativní konotaci při užívání pojmu moc. Tím bývá přehlíženo, že moc a její výkon, může být prost jakéhokoliv nátlaku a násilí. Například výkon státní moci v demokratických systémech je zcela legitimní a je omezen zákony a ústavou. Legitimní moc se vztahuje například na moc představených z důvodu jejich relativní pozice v organizační struktuře. Legitimní moc je identická s autoritou

⁴⁵ Müller, B. K. *Politická sociologie*. Praha : Portál, 2008, s. 50.

⁴⁶ Srov. SOKOL, Jan. *Moc, peníze a právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. s. 20.

a je závislá na přesvědčení jedinců, že předsedající má právo na svou pozici.⁴⁷

Především v souvislosti s rozvojem občanské společnosti a liberální demokracie, které vyžadují permanentní ověřování oprávněností a kroků ze strany držitelů moci, nabývá vztah moci a autority specifické dynamiky. Stát v případě výkonu své moci vystupuje rovněž jako autorita. „Mezi fenoménem moci a autority existuje trvalá přitažlivost a napětí, neboť většina držitelů moci vždy usiluje (především v zájmu udržení moci a také z důvodu efektivity jejího výkonu) o to, aby ovládaní podporovali či souhlasili s jejich nařízeními nebo se jim alespoň neprotivili.“⁴⁸

3.1. Moc a politické strany

„V moderní době se v systémech veřejné moci postupně formují instituce, jež sdružením úsilí a prostředků usilují o získání moci, resp. o vliv na tuto moc. V pluralitně založené společnosti se toto úsilí legalizuje na základě právních norem.“⁴⁹

Za hlavního činitele tohoto úsilí můžeme považovat především politické strany. Historický vznik politických stran byl úzce spojen s událostmi ve Francii a Velké Británii v období konce 18. století. Velká Francouzská revoluce znamenala přechod od monarchistického absolutismu k občanství. Každý člověk se stal součástí politické síly a může rozhodovat o veřejných věcech⁵⁰

„Politickou stranu v soudobém slova smyslu lze charakterizovat jako více či méně pevné sdružení občanů stejných nebo obdobných názorů na společenské vztahy, ekonomiku, postavení národa, člověka, náboženství, usilující o přístup

47 Srov. Wikipedia : *Macht*. Dostupné na: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Macht>>.

48 Müller, B. K. *Politická sociologie*, Praha : Portál, 2008, s. 49.

49 Klíma, K. *Teorie veřejné moci (vládnutí)*, Praha : ASPI, 2006, s. 101.

50 Srov. Tamtéž, s. 101 - 102.

k politické moci, a to za podpory obyvatelstva, s cílem realizovat státní politiku odpovídající těmto názorům.

Sociálněpolitická kritéria pro klasifikaci stran ukazují, jaké sociální zájmy strany vyjadřují, jaké si staví cíle ve společnosti, případně jakými společenskými prostředky je hodlají realizovat⁵¹

Jako základní úsilí politických stran je možné považovat zisk preferencí, co největšího množství lidí ve státě. K tomu slouží proklamace cílů a ideí v tzv. programových dokumentech. „Programy stran určují její další činnost i iniciativy, cíle i způsoby jejich dosažení. Stanoví tedy taktiku stranického boje, případné možnosti spojení s jinými subjekty (koalice). Programy politických stran taktéž slouží jako základ k jejich případné klasifikaci (v demokratické společnosti).

Programy stran vyjadřují sociálněpolitickou podstatu stran, tedy otázku, které zájmy zastupují, které skupinky obyvatelstva je podporují. Tato podpora se posléze v mocenské sféře uplatňuje v tzv. stranickém elektorátu, tedy v souhrnu potenciálních i skutečných voličů.⁵²

51 Klíma, K. *Teorie veřejné moci (vládnutí)*, Praha : ASPI, 2006, s. 102 – 103.

52 Tamtéž, s. 105.

4. Politické strany

„Politické strany jsou produktem dlouhodobého historického vývoje. Jejich vznik souvisí s nástupem industriálního typu společnosti. V současnosti sehrávají v politickém životě každé země podstatnou úlohu. Vyjadřují a prosazují základní potřeby a zájmy specifických skupin v pluralitní společnosti. Občané přidělují stranám své hlasy. Volí si tak své zástupce, kteří je reprezentují v zákonodárných sborech a na úrovni výkonné moci. Strany spojují občanskou společnost s mocenskou strukturou státu.“⁵³

Od 19. století až po současnost dělíme evropské politické strany podle jejich programu na konzervativní a liberální, ty lze zjednodušeně popsat jako protiklad pozemkové aristokracie a obchodní, průmyslové a intelektuální buržoazie. Po nástupu socialistických stran na počátku 20. století vstupují do politického života také dělnické třídy.⁵⁴

„Pokud bychom vycházeli ze zjednodušeného schématu levice, pravice a středu, mohli bychom shrnout, že v demokratických zemích 20. století existují nadále patrné vztahy mezi programy stran a aspiracemi jejich sociální báze: socialistická levice se opírá hlavně o dělnickou třídu a rolnický proletariát, konzervativní pravice o majetkově privilegované, jako jsou podnikatelé a velkostatkáři, členové svobodných povolání a osoby lpějící na tradicích, konečně pak liberálně demokratický střed nachází podporu středních tříd, tj. malých obchodníků a zaměstnanců“⁵⁵

Nelze ovšem říci, že toto rozdělení platí absolutně, protože politické ideologie nejsou pouhými vedlejšími jevy ve vztahu k sociálně-ekonomické struktuře a některé mají jen nepřímé a druhotné vztahy k třídní situaci.⁵⁶

53 Klíma, M. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*, Praha : RADIX, 1998. s. 13.

54 Srov. Novák, M. *Systémy politických stran*, Praha : Sociologické nakladatelství, 1997, s. 47 – 48.

55 Tamtéž, s. 47 – 48.

56 Srov. Tamtéž, s. 48.

4.1. Vývoj českého stranického systému

„Kořeny vzniku českých politických stran sahají do druhé poloviny 19. století; v tomto období existovaly sociální podmínky, které rozhodujícím způsobem ovlivňovaly konstituování politických stran a strukturu stranického systému.“⁵⁷ Přelomovým bodem ve vývoji politických stran na našem území byl vznik Československa v roce 1918. První Československá republika byla mnohonárodnostním státem, jen necelou polovinu obyvatel tvořili Češi, největší minoritu tvořilo německé obyvatelstvo (22%). Paralelně zde vedle sebe fungovaly a rozvíjely se dva stranické systémy český a německý. Toto etnické rozdělení zůstalo zachováni až do odsunu sudetských Němců v roce 1945. Jedinou mnohonárodností stranou byla komunistická strana, která pod tlakem Komunistické internacionály zahrnovala všechny národnostní skupiny žijící v Československu.⁵⁸

„Podstatnou změnou stranického systému pro po první světové válce přineslo rozštěpení dosud nejsilnější strany, Československé sociálně demokratické strany dělnické, a vznik komunistické strany. V roce 1921 vznikla jednotná- celostátní – Komunistická strana Československa, zatímco sociálnědemokratické strany hlavních národností, Čechů, Němců a Slováků, zůstaly samostatné.“⁵⁹

Místo nejsilnější politické strany získala díky nejednotě levicových subjektů Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu (agrárníci), která byla od roku 1922 součástí vládní koalice. Snahou této koalice byla politická stabilita a ochrana obyvatelstva (především nižších sociálních vrstev) před důsledky nastupující hospodářské krize. Zcela ovšem chyběl koncept národností a průmyslové politiky. Československa se postupně stávalo stranickým státem, to

57 Vodička, K., Cabada, L. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2003. s. 27.

58 Srov. Tamtéž. s. 27 - 28.

59 Tamtéž s. 28.

výrazně oslabilo prestiž parlamentní demokracie. Jako následek neúspěšných snah o vytvoření koalice subjektů s podobnou politickou orientací v letech 1929 až 1935, vznikla tzv. koncentrační vláda, která zahrnovala prakticky všechny politické strany, které nebyly chápány jako antisystémové.

V parlamentních volbách roku 1935 se stala Sudetoněmecká strana nejsilnější německou stranou v českých zemích, což byla předzvěst zániku stranického systému v Československu. Po připojení Rakouska k Německé říši v roce 1938 byla veškeré aktivity německých politických stran, až na Německou sociálně demokratickou stranu, koncentrovány právě do Sudetoněmecké strany. V témže roce po podpisu Mnichovské dohody a po jednostranném vyhlášení slovenské autonomie, se zcela rozpadl stranický systém ve zbylé části Československa. Reakcí na tyto události byla unifikace politické scény, jednotlivé strany se staly součástí buď Strany národní jednoty a nebo Národní strany práce. Zřízením Protektorátu Čechy a Morava ztratily i tyto politické strany jakýkoliv podíl na moci, a to až do konce druhé světové války.⁶⁰

Po obnovení Československa v roce 1945 došlo také k obnově politických stran. Z celkového předválečného počtu pokračovaly ve své činnosti pouze čtyři strany. Byla to tři levicové strany Komunistická strana Československa, Česká strana národně sociální, Česká strana sociálně demokratická a křesťansko-konzervativní Československá strana lidová. „Komunistická strana Československa se v důsledku výsledků druhé světové války stala nejvýznamnějším politickým subjektem tzv. lidovědemokratického Československa. Na základě své ideologie, politického boje vedeného bez skrupulí i mocenské podpory Sovětského svazu se komunistům po válce podařilo ovládnout rozhodující pozice v limitovaném stranickém systému poválečného Československa. Po tzv. vítězném únoru 1948, jak se eufemisticky nazýval mocenský převrat, se komunisté stali monopolními vládci v Československu.

60 Srov. Vodička, K., Cabada, L. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2003. s. 28 - 30.

Hovoříme-li o politickém systému komunistického Československa, můžeme jej na počátku datovat 25. únorem 1948, ačkoliv mnohé parametry pro komunistickou nadvládu byly do systému vneseny již v dřívějším období. Tento systém končí 17. listopadem 1989, resp. událostmi, které následovaly v podobě tzv. sametové revoluce.⁶¹

4.2. Současné parlamentní strany v ČR

V řádných volbách do poslanecké sněmovny ČR v roce 2006 bylo zvoleno (tedy politická strana dosáhla 5% a více hlasů) pět politických stran, a to Občanská demokratická strana (vítěz voleb), Česká strana sociálně demokratická, Komunistická strana Čech a Moravy, Křesťanská demokratická unie a Československá strana lidová a Strana zelených.⁶²

Pro přehled kompletních výsledků voleb do poslanecké sněmovny v roce 2006 je přiložena tabulka (příloha č. I).

4.3. Představení jednotlivých parlamentních stran

Občanská demokratická strana (dále je ODS) byla ustavena v dubnu 1991 po rozštěpení Občanského fóra. Občanská demokratická strana se deklaruje jako liberálně konzervativní strana s moderní evropskou strukturou, navazující na tradice evropské křesťanské civilizace, na humanitní a demokratické tradice první republiky a na zkušenosti současných západních demokracií. Od počátku své existence patří mezi nejvýznamnější pravicové strany v celém postkomunistickém bloku, svoji váhu má i ve společenství podobně orientovaných stran celoevropského prostředí.

61 Vodička, K., Cabada, L. *Politický systém České republiky*. Praha : Portál, 2003, s. 45.

62 Srov. Volby, *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky*, Dostupné na: <<http://www.volby.cz>>.

ODS je ideově spřízněna s řadou liberálních a konzervativních stran v celém transatlantickém prostoru. Inspirací její politiky je například liberální konzervatismus britské Konzervativní strany či amerických republikánů. ⁶³

Česká strana sociálně demokratická (dále jen ČSSD) je nejstarší politická strana v České republice, založena byla roce 1878. ČSSD je pokračovatelkou Československé strany sociálně demokratické, Československé sociálně demokratické strany dělnické a právní nástupkyní Československé sociální demokracie. ČSSD jako součást mezinárodního společenství sociálně demokratických a socialistických politických stran je členkou Evropské strany sociálně demokratické a Socialistické internacionály. ⁶⁴

Křesťanská a demokratická unie - Československá strana lidová (dále je KDU-ČSL) je křesťanskodemokratická strana s dlouhou tradicí v českém politickém životě a s tradiční podporou v některých oblastech země. Její program se opírá o křesťanské přístupy ke společenské skutečnosti, podobně jako v případech jiných křesťanskodemokratických stran. Strana je zařazována do středu politického spektra. ⁶⁵

Komunistická strana Čech a Moravy (dále jen KSČM) je největší ze stran a uskupení, jež jsou přímými pokračovateli Komunistické strany Československa, tj. strany, která ovládala zemi v letech 1948 - 1989.

Podle vlastní proklamace je základním programovým cílem politiky KSČM socialismus, demokratická společnost rovnoprávných a svobodných občanů, politicky a hospodářsky pluralitní společnost, postavená na maximální občanské samosprávě, prosperující a sociálně spravedlivá, pečující o stav

63 Srov. ODS, *Kdo jsme*, Dostupné na: <<http://www.ods.cz/strana/kdo-jsme>>.

64 Srov. ČSSD, *O nás*, Dostupné na: <<http://www.cssd.cz/o-nas/>>.

65 Srov. Wikipedia, *KDU-ČSL*, Dostupné na: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/KDU-%C4%8CSL>>.

životního prostředí, zabezpečující lidem důstojnou životní úroveň a prosazující bezpečnost a mír.

Program KSČM vychází z marxistické teorie otevřeného dialogu s mezinárodním komunistickým a levicovým hnutím, novým myšlenkám a poznatkům.⁶⁶

Strana zelených svým programem zdůrazňuje ekologickou tematiku, podobně jako obdobné strany v jiných evropských zemích. V České republice je považována za liberální stranu v celoevropském měřítku spíše za levo-středovou.⁶⁷

66 Srov. KSČM, *Kdo jsme*. Dostupné na: <<http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2677&category=>>.

67 Srov. Wikipedia, *Strana zelených*. Dostupné na: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Strana_zelen%C3%BDch>.

5. Demokracie

Demokracie je souhrnný pojem řeckého původu pro moderní způsob života a politické uspořádání. Demokracie umožňuje svobodu osobních rozhodnutí a jednání, osobní zodpovědnost, garantuje rovnost před zákonem a poskytuje prostor pro kolektivní a solidární jednání na základě dobrovolnosti.⁶⁸ Pojmy jako jsou osobní svoboda, rovnost, solidarita a dobrovolnost považujeme dnes za zcela samozřejmé. Tomu ovšem předcházela staletí společenských změn, bojů za svobodu a práva všech lidí bez ohledu na náboženské vyznání nebo etnickou příslušnost. Pod vlivem zmíněných hodnot došlo ke vzniku strukturálně-funkčního rámce, který je bezpodmínečně nutný pro demokratické politické procesy (státní zřízení, ústava, volební a stranické systémy apod.). Z tohoto důvodu bude této kapitole věnována větší pozornost.

5.1. Vznik a vývoj demokracie

„V klasickém Řecku a Římě kolem roku 500 před Kristem se poprvé utvořily systémy vládnutí, které umožnily účast značného počtu občanů na rozhodování a jež přitom stály na tak pevných základech, že vydržely po celá staletí.“⁶⁹

Nejslavnějším městským státem klasického období i dob pozdějších byly Athény. Roku 507 před Kristem Athéňané zavedli systém lidové vlády, jenž se udržel po téměř dvě stě let, až do doby, kdy si město podrobili Makedonci. Byli to Řekové, s největší pravděpodobností právě Athéňané, kdo začali používat termín *demokratia* pro označení vlády víceméně veškerého obyvatelstva.⁷⁰

68 Srov. Bundeszentrale für politische Bildung : *Demokratie* Dostupné na: <<http://www.bpb.de>>.

69 Dahl, R. *O demokracii*. Praha : Portál, 2001, s. 16.

70 Srov. Tamtéž. s. 17.

„Mezi řeckými demokratiemi byla athénská zdaleka nejvýznamnější a ve své době i dnes nejznámější. Nejvíce ze všech ovlivnila politickou filozofii a průběhu historie často sloužila jako zářný příklad podílu občanů na moci neboli, řečeno jinými slovy, jako vzor participační demokracie.“⁷¹

Ve stejné době, kdy se v oblasti Řecka začala rozvíjet demokracie, vznikala podobný systém v Římě, kde byl pojmenován složením slov *res* a *publicus* (republika), neboli veřejná záležitost. Z počátku se podílet na vládě republiky mohly jen některé vrstvy společnosti, později i prosté obyvatelstvo (plebejci), tak či onak výhradně jen muži. Zákonodárné shromáždění římských občanů se konalo ve známém *Forum Romanum* v Římě. Velký rozmach Římské říše na přelomu letopočtu způsobil, že mnoho oblastí bylo až příliš vzdáleno na to, aby se jejich občané mohli účastnit zasedání fóra. Překonat tento problém se nedařilo dlouhá staletí, ke změně došlo až v době utváření moderních zastupitelských způsobů vládnutí, a to v městských státech a regionech Itálie 12. století.⁷²

„Ať už se jim říkalo republika nebo demokracie, systémům vlád lidu a Řecku, Římě a Itálii chybělo několik základních znaků moderního zastupitelského způsobu vládnutí. Klasické Řecko, stejně jako středověká a renesanční Itálie sestávaly z místních lidových vlád, ale chyběla jim efektivní vláda celonárodní. Řím měl v podstatě jen jednu místní vládu založenou na účasti lidu, ale žádný celostátní parlament, jenž by byl složen z volených zástupců.“⁷³

Demokracie samozřejmě vznikala i mimo oblast Apeninského poloostrova. Příkladem může být Skandinávie. Na území dnešního Norska se v letech 600 – 1000 n. l. pravidelně scházivali svobodní Vikingové k soudnímu shromáždění zvaném *Ting*. „Na zasedáních Tingu svobodní občané řešili různé spory, diskutovali o zákonech, přijímali je nebo odmítali, vyjadřovali souhlas nebo nesouhlas s navrženou změnou náboženství.“⁷⁴ Na těchto shromážděních dokonce

71 Dahl, R. *O demokracii*. Praha : Portál, 2001, s. 17.

72 Srov. Tamtéž. s. 17 – 20.

73 Tamtéž. s. 21.

74 Tamtéž. s. 22.

volili krále, ten po zvolení musel přísahat, že zákony, které *Ting* schválil bude bezpodmínečně dodržovat. Místní shromáždění *Ting* se postupně změnilo v celonárodní shromáždění (*Althing*), které možné považovat za předchůdce zastupitelského parlamentu.⁷⁵

Posledním , nikoliv fakticky, ale jen zde uvedeným, důležitým hráčem na poli demokracie byla pozdně středověká Anglie. Král Eduard I. zavedl pravidelná shromáždění, která se za šest století vyvinula až do konstitučního systému, v němž se král a parlament vzájemně omezovali ve svých pravomocích.⁷⁶

„V průběhu 18. století byl tento navenek se zázračně jevící systém vzájemné kontroly a vyvážení nejvýznamnějších společenských sil státu, systém, v němž se uplatňovalo oddělení jednotlivých mocí, obdivován po celé Evropě. Velebil ho mimo jiné i slavný francouzský politický filozof Charles Montesquieu a cenili si ho i tvůrci americké ústavy, z nichž mnozí doufali, že v Americe vytvoří republiku, jež uchová přednosti anglického systému a zbaví se vad monarchie.“⁷⁷

5.2. Současná demokracie

Pro moderní liberální demokracie, které se zrodily z boje proti absolutistickému státu, se původně používal pojem republika jako protipól monarchie (tj. vlády jedince). Moderní demokracie odpovídá spíše Aristotelovskému pojmu *politeia*. Demokracie jako forma vlády je představována řadou různých režimů. Demokracii podle typu účasti lidí na rozhodování rozdělujeme následovně:⁷⁸

75 Srov. Dahl, R. *O demokracii*. Praha : Portál, 2001, s. 22.

76 Srov. Tamtéž. s. 23 - 24.

77 Tamtéž. s. 24

78 Prorok, V., Lisa, A. *Politologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 141 - 142

- **Přímá demokracie** znamená, že občané jako voliči sami rozhodují prostřednictvím referenda (plebiscitu) o věcných politických otázkách. V moderní době je přímá demokracie doplňkem demokracie nepřímé. Možnost využití přímé demokracie závisí na vzdělanosti a odpovědnosti obyvatelstva.⁷⁹
- **Nepřímá demokracie** nebo také zastupitelská „je typ demokracie, při kterém rozhodují zástupci voleni lidem. Na pomezí mezi přímou a nepřímou demokracií se nachází přímá volba prezidenta, starostů obcí, primátorů měst apod. V daném případě má občan sice možnost ovlivnit přímo jejich výběr, nevolí je tedy parlament, rada apod., avšak zároveň občan nemá možnost přímo rozhodovat o věcných záležitostech, které jsou v jejich kompetenci. Jinými slovy, jedná se o přímou demokracii z hlediska formy a nepřímou z hlediska obsahu.“⁸⁰
- **Autoritativní demokracie** je definována jako demokracie, kde autorita byla svobodně zvolena, avšak dále rozhoduje autonomně. Rozhodnutí této autority jsou legitimizována dobrovolnými nebo povinnými plebiscity.⁸¹

79 Srov. Schiller, T. *Direkte Demokratie*. Frankfurt/Main/New York : Campus-Verlag, 1999. s. 11

80 Prorok, V., Lisa, A. *Politologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. s. 142.

81 Srov. Tamtéž s. 142.

Závěr

Sociální stát potažmo sociální politika se zrodila z potřeby institucionalizace mezilidské pomoci. Apel k pomoci bližnímu a jeho naplnění vyžaduje osobní přesvědčení o samotném smyslu pomoci a bezpodmínečné hodnotě lidského života. Snaha vytvořit subjekt, který by nabízel různé druhy pomoci obyvatelstvu, bez ohledu na etnickou, náboženskou nebo sociální příslušnost, vyžaduje zcela konkrétní společenské podmínky. Základním předpokladem je lidská svoboda, právo na sebeurčení, rovnost před autoritami a také podíl na moci. Moc není ničím abstraktním a ani není esencí příslušející jen „božskému“ vládcí. Celá staletí trvalo, než od prvních náznaků demokracie v řecké antice, dosáhl člověk pozice autonomního tvůrce politického dění. Zároveň se vytvořila složitá struktura mocenských nástrojů, které může člověk ovlivňovat v rámci svobodných voleb, stejně tak se ale stává objektem vlivu. Mnoho různých osobních motivů formuje společnost (stát) do podoby, která je pro člověka subjektivně přijatelná a spravedlivá. Kulturní i dějinná proměnlivost hodnot, dává prostor k pochybnostem, zda vůbec nějaká objektivní spravedlnost může být stanovena. Ať už v samém středu zájmu politické strany stojí člověk, tradiční hodnoty, beztřídní společnost, láska k bližnímu nebo enviromentální zájmy, cílem by vždy měla být ekonomicky prosperující a především sociálně spravedlivá společnost. Prostředky k dosažení takovéto společnosti určují ideologické koncepty jednotlivých politických stran. Úsilím každé politické strany je zisk preferencí, k tomuto mocenskému boji jsou stále častěji využívána klíčová sociálně politická témata. Zásadní rozdíl spočívá v tom, zda tato témata slouží k rozvoji společnosti a nebo čistě jen k naplňování politických ambicí jednotlivých politických stran. Svobodný demokratický systém nám, občanům, voličům, politikům dává konečně prostor participovat na systému, který bude natolik spravedlivý a otevřený, nakolik toho bude schopni mi sami.

Seznam použitých zdrojů

ANZENBACHER, Arno. *Křesťanská sociální etika : úvod a principy*. Brno : CDK, 2004. 256 s. ISBN 80-7325-030-6.

DAHL, Robert. *O demokracii*. Praha : Portál, 2001. 192 s. ISBN 80-7178-422-2.

KLÍMA, Karel. *Teorie veřejné moci (vládnutí)*. Praha : ASPI, 2006. 424 s. ISBN 80-7357-179-X.

KLÍMA, Michal. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha : RADIX, 1998. 276 s. ISBN 80-86031-13-6.

KONOPÁSEK, Zdeněk. *Estetika sociálního státu : O krizi reprezentace (nejen) v sociálním zabezpečení*. Praha : GplusG, 1998. 341 s. ISBN 80-86103-14-5.

KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha : ASPI, 2007. 504 s. ISBN 978-80-7357-276-1.

MÜLLER, Karel. *Politická sociologie*. Praha : Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-380-2.

NOVÁK, Miroslav. *Systémy politických stran : Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1997. 275 s. ISBN 80-85850-22-2.

POTŮČEK, Martin. *Sociální politika*. Praha : Slon, 1995. 142 s. ISBN 80-85850-01-X.

PROROK, Vladimír, LISA, Aleš. *Politologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 223 s. ISBN 978-80-7380-141-0.

SCHILLER, Theo. *Direkte Demokratie : eine Einführung*. Frankfurt/Main/New York : Campus-Verlag, 2002. 202 s. ISBN 3-593-36614-.

SOKOL, Jan. *Moc, peníze a právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2007. 288 s. ISBN 978-80-7380-066-6.

VODIČKA, Karel, CABADA, Ladislav. *Politický systém České republiky : Historie a současnost*. Praha : Portál, 2003. 352 s. ISBN 80-7178-718-3.

Elektronické zdroje

Bundeszentrale für politische Bildung : Demokratie [online]. 2009 [cit. 2009-05-20]. Dostupný z WWW: <www.bpb.de>.

ČSSD : O nás [online]. 2009 [cit. 2009-04-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cssd.cz/o-nas>>.

International Association for Public Participation : Core Values [online]. 2009 [cit. 2009-05-25]. Dostupný z WWW: <<http://iap2.affiniscape.com/displaycommon.cfm?an=4>>.

KSČM : Kdo jsme [online]. 2003-2007 [cit. 2009-05-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2677&category=>>>.

Liberal International [online]. 2009 [cit. 2009-06-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.liberal-international.org>>.

ODS : Kdo jsme [online]. 1991-2009 [cit. 2009-05-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.ods.cz/strana/kdo-jsme>>.

Ottům naučný slovník nové doby [online]. 1999-2009 [cit. 2009-06-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.cojeco.cz/>>.

REINIŠ, Stanislav. *Co je demokratický socialismus, a je vůbec?* [online]. 2002 , 29. 5. 2002 [cit. 2009-06-09]. Dostupný z WWW: <http://www.sds.cz/docs/prectete/epubl/sre_cjds.htm>.

SMUTEK, Martin . *Sociální politika : základní teoretická východiska a pojmosloví* [online]. 2009 [cit. 2009-05-15]. Dostupný z WWW: <www.kspssp.info/sylaby/05-06/Smutek_doplnekovy_studijni_material.doc>.

Sociální encykliky : Rerum novarum [online]. 2009 [cit. 2009-05-26]. Dostupný z WWW: <http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/RerumNovarum.htm>.

Volby : Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky [online]. 2009 [cit. 2009-05-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.volby.cz/pls/ps2006/ps>>.

Wikipedia : Francis Hutcheson [online]. 2009 , 10. 6. 2009 [cit. 2009-06-12]. Dostupný z WWW: <[http://en.wikipedia.org/wiki/Francis_Hutcheson_\(philosopher\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Francis_Hutcheson_(philosopher))>.

Wikipedia : KDU-ČSL [online]. 2009 , 11. 6. 2009 [cit. 2009-06-12]. Dostupný z WWW: < <http://cs.wikipedia.org/wiki/KDU-%C4%8CSL>>.

Wikipedia : Ludwig Erhard [online]. 2009 , 12. 6. 2009 [cit. 2009-06-12]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Erhard>.

Wikipedia : Macht [online]. 2009 , 7. 6. 2009 [cit. 2009-06-12]. Dostupný z WWW: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Macht>>.

Wikipedia : Social conservatism [online]. 2009 , 16. 6. 2009 [cit. 2009-06-16].
Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Social_conservatism>.

Wikipedia : Solidarität [online]. 2009 , 10. 6. 2009 [cit. 2009-06-11]. Dostupný z
WWW: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Solidarit%C3%A4t>>.

Wikipedia : Strana zelených [online]. 2009 , 11. 6. 2009 [cit. 2009-06-12].
Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Strana_zelen%C3%BDch>.

Wikipedia : Welfare state [online]. 2009 , 10. 5. 2009 [cit. 2009-05-08]. Dostupný
z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/Welfare_state>.

Wikipedia : Wohlfahrtsstaat [online]. 2009 , 12. 6. 2009 [cit. 2009-06-13].
Dostupný z WWW: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Wohlfahrtsstaat>>.

Seznam příloh

Příloha č. I.: Tabulka volebních výsledků do poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (konané ve dnech 2. - 3.6.2006).

Příloha č. I. : Tabulka volebních výsledků do poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (konané ve dnech 2. - 3.6.2006).¹

Kód	Název strany	Platné hlasy	
		celk.	v %
1	Strana zdravého rozumu	24 828	0.46
2	České hnutí za národní jednotu	216	0.00
3	Balbínova poetická strana	6 897	0.12
4	Liberální reformní strana	253	0.00
5	Právo a Spravedlnost	12 756	0.23
6	NEZÁVISLÍ	33 030	0.61
7	Česká pravice	395	0.00
8	Koruna Česká (monarch.strana)	7 293	0.13
9	Občanská demokratická strana	1 892 475	35.38
10	Česká str.sociálně demokrat.	1 728 827	32.32
11	SNK Evropští demokraté	111 724	2.08
12	Unie svobody-Demokratická unie	16 457	0.30
13	Helax-Ostrava se baví	1 375	0.02
14	Pravý Blok	20 382	0.38
15	4 VIZE-www.4vize.cz	3 109	0.05
16	Česká str.národ.socialistická	1 387	0.02
17	Moravané	12 552	0.23
18	Strana zelených	336 487	6.29
19	Humanistická strana	857	0.01
20	Komunistická str.Čech a Moravy	685 328	12.81
21	Koalice pro Českou republiku	8 140	0.15
22	Národní strana	9 341	0.17
23	Folklor i Společnost	574	0.01
24	Křesť.demokr.unie-Čs.str.lid.	386 706	7.22
25	NEZ.DEMOKRATÉ(předs.V.Železný)	36 708	0.68
26	STRANA ROVNOST ŠANCÍ	10 879	0.20

¹ Volby, *Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR*, Dostupné na: <<http://www.volby.cz>>.

ABSTRAKT

ZÁHOŘÍK, M. Sociální politika jako nástroj moci. České Budějovice 2009. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce J. Šimečková.

Klíčová slova: sociální stát, sociální politika, moc, politické strany, demokracie.

Práce popisuje vznik a vývoj sociálního státu. Zabývá se kritickými hlasy na fungování sociálního státu a krizemi vyplývajícími ze společenských a ekonomických změn. Druhá část práce přibližuje sociální politiku jako praktickou aktivitu a také jako vědní disciplínu. Zaměřuje se na vedoucí ideologické koncepty sociální politiky, které předurčují volbu a užití základních sociálně politických principů. V třetí části práce je přiblížen pojem moc, užití moci a její legitimita. Čtvrtá část práce se nejprve věnuje obecně politickým stranám, dále vývoji českého stranického systému a na závěr současnými parlamentními stranami. Poslední část práce přibližuje pojmy demokracie a republika v původních i současných významech.

ABSTRACT

ZÁHOŘÍK M.: Social Politics as Power Instrument . České Budějovice 2009.
Thesis. The University of South Bohemia in České Budějovice, faculty of
theology, Practical theology department.

The head – supervisor of this dissertation : Mgr. Jana Šimečková.

Key words: Welfare state, Social politics, Power, Political parties, Democracy.

This thesis describes the origin and the development of the social state. It deals with critical voices in terms of the social state functioning and the crisis caused by social and economical changes. The second section zooms in the social policy as a practical activity and as well as a branch of a science. It is focused on leading ideological concepts of the social policy which predetermine a choice and an usage of basic social political concepts. The third section of this thesis is targeted at the term “political power”, the usage of the power and its legitimacy. The fourth section is foremost devoted to political parties in general and furthermore it deals with the development of the Czech party system. In conclusion, it is concerned with contemporary political parties. The last section explains terms such as “democracy” and “republic” in its original and contemporary meanings.